

6.2.230.

দ্বিতীয়

Nanda Mohan Talukdar

P. O. Sorbhog

Dated

Kamrup

Varanagar H. School

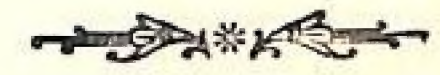
স্বাক্ষরিতঃ

(0222)

Nanda Mohan
Talukdar
CLASSV

দীপ্তি

“আত্মানং বিদ্ধি।”

শ্রীদণ্ডিনাথ কলিতা প্রণীত।

দ্বিতীয় সংস্করণ।

কেতকীবাঈ, তেজপুর।

১৮৬১ শক।

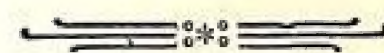
বেচ ১০ অনা মাথোন।

প্রকাশক :—শ্রীভাবিবাম কলিতা ।

বি, আৰ, কলিতা এণ্ড কোং ।

তেজপুৰ, আসাম ।

উছৰ্গা

প্রিয়তম বন্ধু স্বদেশ-প্রাণ

চন্দ্রনাথ শৰ্ম্মাৰ

স্মৃতিত ।

গ্ৰন্থকাৰ ।

প্রিন্টাৰ : স্বৰেশচন্দ্ৰ দাস, এন-এ

অবিনাশ প্রেস

(জেনাৰেল প্রিন্টাৰ্স এণ্ড পাব্লিশাৰ্স লিঃ)

১১৯, ধৰ্ম্মতলা ষ্ট্ৰিট, কলিকাতা

নিবেদন ।

ধৰ্ম্ম আৰু সমাজৰ সম্পৰ্কে লিখকৰ নিজৰ মনোভাব ব্যক্ত কৰাই এই কবিতাবিলাকৰ প্ৰধান উদ্দেশ্য । কবিতাবিলাকৰ গোটাচেৰেক “বাহী” আৰু “চেতনাত” সময়ে সময়ে বাইজে দেখিছিল আৰু বাকীখিনিবো সৰহ ভাগ, “তেজপুৰ সাবস্বত সভাৰ” সভ্যসকলে শুনিছিল । পাঠক আৰু শ্ৰোতাসকলে কবিতাকেইটা কেনে পাইছিল ক’ব নোৱাৰোঁ, কিন্তু ইয়াৰ প্ৰত্যেকটোৱেই মোৰ প্ৰাণৰ কথা.—অন্তৰৰ নিভৃত প্ৰদেশৰ পৰা ওলোৱা ভাবৰ ভুমুক, বিবেকৰ বাণী ।

বৰ আগ্ৰহেৰে আজি এই নগণ্য কবিতাকেইটা বাইজৰ ওচৰলৈ আগ বঢ়ালোঁ, অৱশ্যে হাত পাতি লোৱা-নোলোৱাটো তেওঁলোকৰ কচিৰ কথা । লিখকৰ পক্ষে

“কৰ্ম্মণ্যোৱাধিকাৰন্তো মা ফলেবু কদাচন ।

মা কৰ্ম্মফলহেতুভূঃ মা তে সঙ্গত্বকৰ্ম্মণি ॥”

কেতকীবাৰী, তেজপুৰ ।

১৭ জেঠ, ১৮৪৭ শক ।

১০২৫

বাইজৰ নিঃকিন সেৱক

গ্ৰন্থকাৰ ।

দ্বিতীয় সংস্কৰণ।

প্ৰথম সংস্কৰণত যি দুই এটা ছপাব ভুল বৈ গৈছিল, তাক শুধৰোৱাৰ বাহিৰে এই সংস্কৰণত আন একো লব-চৰ কৰা নাই। ইতি—

তেজপুৰ।
১৫ আষাঢ়, ১৮৬১ শক।

প্ৰহুকাৰ।

সূচীপত্ৰ

বিষয়	পৃষ্ঠা	বিষয়	পৃষ্ঠা
১। বিশ্ব সঙ্গীত ...	১	৭। নিত্য-নৈমিত্তিক কৰ্ম	১৪
২। তুমি ...	৩	৮। সামাজ্যৰ স্বার্থপৰতা	১৫
৩। ভিক্ষা ...	৪	৯। ব্ৰাহ্মণ ...	২০
৪। প্ৰাৰ্থনা ...	৫	১০। গুৰু ...	২৪
৫। ধৰ্ম সঙ্গীত ...	৭	১১। ভকত ...	২৭
(১) তুমি পুণ্য জ্যোতিৰে	৭	১২। অভিজাতসকলৰ প্ৰতি	২৯
(২) মোৰ হৃদয়-দুৱাৰ ...	৮	১৩। অনুন্নত জাতিসকললৈ	৩০
(৩) কিয় দয়াময় ...	৯	১৪। সেৱা ধৰ্ম ...	৩২
(৪) প্ৰভু তোমাৰ নিত্য প্ৰেম- বসেৰে	৯	১৫। উদ্বোধন ...	৩৪
৬। আত্ম-প্ৰসাৰ ...	১১	১৬। মিলন-সঙ্গীত ...	৩৫
		১৭। জাতীয় সঙ্গীত	৩৬
		১৮। উলাহ সঙ্গীত ...	৩৮

It belongs to,

Nanda Mohon Talukdar

Gornagore S.R.P. Govt. Aided
High School.

Class V

1945.

==दीर्घ==

মহাশয় মহাশয়

Nanda Mohan Talukdar

CLASS V

বিশ্ব-সঙ্গীত ।

“ওঁ তৎসৎ ।”

১

পূবত ওলাই বেলি সোণালী কিৰণ ঢালি
মাৰ যায় পশ্চিমত দিনৰ শেহত ;
অলপো বিৰাম নাই, সহস্ৰ কণ্ঠেৰে গায়,
একেটি মহং গীত কঁপাই জগৎ,
উঠে তাৰ প্ৰতিধ্বনি—“ওঁ তৎসৎ ।”

২

সূৰ্য্য আঁতৰি গলে, অবনী আন্ধাৰ হলে
জ্বলি উঠে জোন-তৰা নীল-আকাশত ;
সুখাসম আলোৰাশি বিতৰি তিমিৰ নাশি
ধীৰে ধীৰে ধৰে গতি আপোন কক্ষত ।
গাই যায় খোজে খোজে—“ওঁ তৎসৎ ।”

৩

সিদ্ধ সন্ন্যাসীৰ দৰে চিৰকাল একে থৰে
বিশ্বপ্ৰেমমত্ত গিৰি মুক্ত প্ৰান্তৰত ;

সৃষ্টিব বৈচিত্র্য চাই, উল্লসিবে স্তোত্র গায়,
থমকি থমকি বাজে গিবি-কন্দবত,
এটি মাত্র মহা সত্য—ওঁ তৎসৎ ।

৪

মাহ-খাতু-দিন-বাব, একে একে হৈ পাব,
লাহে লাহে লীন যায় পূর্ণ বহুবত ;
প্রকৃতি মোহিনী সাজে কত ন ন বেশে বাজে,
মূলত অনন্ত আছে প্রকাশে ঠাবত ;
বিশ্বত জাননী দিয়ে—“ওঁ তৎসৎ ।”

৫

তটিনীৰ কল্লোলত, মলয়ব হিল্লোলত,
কিবা গান ভাহি আহে পায় কোনে তং ;
নহয় প্রলাপ বাণী, নতু অর্থ-শূন্য ধ্বনি,
আছে অতি গূঢ় তত্ত্ব তাব ভিতরত ;
ছেরে ছেরে উঠে গীত—“ওঁ তৎসৎ ।”

৬

ইদবে একটি গান, একটি মধুর তান,
একে শিক্ষা, একে দীক্ষা সকলো দিশত ;
পোহব-পোহাব মেলি অসত্য আন্ধার ঠেলি
বুঝাই সমস্ত বিশ্ব দীপ্ত আলোকত,
প্রকাশিছে মহা সত্য—“ওঁ তৎসৎ ।”

তুমি ।

“তত্ত্বমসি ।”

১

তুমিয়ে সাকার, তুমি নিবাকার, তুমিয়ে চৈতন্য, তুমিয়ে জড়,
তুমিয়ে নিগূর্ণ, তুমিয়ে সগুণ, তুমিয়ে অমব, তুমিয়ে মব ।
তুমিয়ে অসৎ, তুমিয়েই সৎ, তুমিয়ে সূক্ষ্ম, তুমিয়ে স্থূল,
তুমিয়ে পুরুষ, তুমিয়ে নারী, তুমিয়ে শাখা, তুমিয়ে মূল ।
ঘোষা ।—তুমিয়ে ব্রহ্মা, তুমিয়ে বিষ্ণু, তুমিয়ে শিব মঙ্গলময়,
তুমিয়ে আদি, তুমিয়ে অন্ত, তোমাতে সৃজন-পালন-লয় ।

২

তুমিয়ে স্রষ্টা, তুমিয়ে সৃষ্ট, তুমিয়ে প্রাণী, তুমিয়ে প্রাণ,
তুমিয়ে তিমির, তুমিয়ে আলো, তুমিয়ে মায়া, তুমিয়ে জ্ঞান ।
তুমিয়ে শূন্য, তুমিয়ে পূর্ণ, তুমিয়ে অনেক, তুমিয়ে এক ।
তুমিয়ে মুক্ত, তুমিয়ে বদ্ধ, তুমিয়ে বহুল, তুমিয়ে ঠেক ।

ঘোষা ।—তুমিয়ে ব্রহ্মা, তুমিয়ে বিষ্ণু, তুমিয়ে শিব মঙ্গলময়,
তুমিয়ে আদি, তুমিয়ে অন্ত, তোমাতে সৃজন-পালন-লয় ।

৩

তুমি যজমান, তুমিয়ে যাজক, তুমিয়ে গুরু, তুমিয়ে শিষ্য,
তুমিয়ে খাচ্ছ, তুমিয়ে খাদক, তুমিয়ে উচ্চ, তুমিয়ে নীচ ।
তুমিয়ে নবক, তুমিয়ে স্বর্গ, তুমিয়ে পুণ্য, তুমিয়ে পাপ,
তুমিয়ে সাধক, তুমিয়ে সাধ্য, তুমিয়েই বব, তুমিয়ে শাপ ।

ঘোষা ।—তুমিয়ে ব্রহ্মা, তুমিয়ে বিষ্ণু, তুমিয়ে শির মঙ্গলময়,
তুমিয়ে আদি, তুমিয়ে অন্ত, তোমাতে সৃজন-পালন-লয় ।

৪

তুমিয়ে ব্রাহ্মণ, তুমিয়ে চণ্ডাল, তুমিয়ে ধনী, তুমিয়ে দীন,
তুমিয়ে যোগী, তুমিয়ে ভোগী, তুমিয়ে মানী, তুমিয়ে হীন ।
তুমিয়ে অজ্ঞ, তুমিয়ে প্রাজ্ঞ, তুমিয়ে দাতা, তুমিয়ে চোব,
বিশ্ব জুৰিছা তুমিয়ে মাথোঁ, সকলো সত্তা তোমাতে ওব ।

ঘোষা ।—তুমিয়ে ব্রহ্মা, তুমিয়ে বিষ্ণু, তুমিয়ে শির মঙ্গলময়,
তুমিয়ে আদি, তুমিয়ে অন্ত, তোমাতে সৃজন-পালন-লয় ।

ভিক্ষা ।

প্রভু, তোমাব বিমল জেউতি অকণি অন্ধ চকুত দিয়ঁ ;
তোমাব মধুব মোহন মূৰতি দেখি উজলক হিয়া ।
তোমাব বাগিনী বাজক প্রাণত মধুব পঞ্চম সুরে ;
তোমাব পবিত্র চরণ বেণুব প্রসাদ লভক মূৰে ।
তোমাব সৌৰভ আশীষ মলয়ে আহক এছাটি লই ;
তোমাব প্রেমব এটি কণিকাই বোরাওক হিয়াত নই ।
তোমাব ককণা-ব্যাদি, জবা, মৃত্যু, বুজাব শক্তি দিয়ঁ ;
তোমাব আদেশ পালিবব গুণে সাহেবে পূৰোঁ হিয়া ।
তোমাব জ্ঞানব অমৃত পবশে গুচাওক প্রাণব জবা ;
তোমাব আসন হক হৃদয়ত ভক্তি-শতদলে গঢ়া ।

তোমাব স্রজন জোন-বেলি-তবা আকাশ, পাতাল, ধবা,
তোমাব কুপাত দেখোঁ যেন প্রভু, তোমাৰে জেউতি চবা ।
তোমাব বিৰাট বাৰিধি-বুকত এটি বৃদ্বুদ হই ;
দিয়া বব প্রভু পাবোঁ যেন যাব তোমাব বুকতে লয় ।

প্রার্থনা ।

১

তুমি	বিশ্ব চবাচব	আছা বিয়াপি
	হে মোব জীৱন-স্বামী ।	
নিখিল বিশ্ব		তোমাতে অন্ত
	দীপ্ত তোমাতে আমি ।	
নেদেখোঁ তথাপি	মূৰতি তোমাব,	
	কুহেলিকাময় দেখিছোঁ সংসাৰ,	
অবিদ্যা-আবৃত		নয়ন আমাব,
	অন্তৰ নিৰয়গামী ।	
প্রভু,	কৰিছোঁ কাকুতি	দিয়া তব জ্যোতি,
	তোমাৰে সন্তান আমি ;	
	হে মোব জীৱন-স্বামী ।	

২

আমি	মৰীচিকা দেখি	ধাইছোঁ সততে
	আকাশ-কুসুম-কামী ।	

সংসার-মৰুত পৰি দহনত
 উঠিছে শৰীৰ ঘামি ।
 তুমি কৃপা-মেঘ ঢালি শান্তি-জল,
 তাপিতৰ হিয়া কৰিছা শীতল,
 নিয়া উটুৱাই পাপ-তাপ-মল
 আমাৰো অন্তৰ্যামী
 যেন তোমাৰ অৰুণ চৰণৰ ছাঁত
 থাকে চিৰকাল আমি,
 হে মোৰ জীৱন-স্বামী ।

৩

আমি পালোঁ অহঙ্কাৰ চিৰ সহচৰ,
 সংসার-ক্ষেত্ৰত নামি ।
 বিলাস-বাসনা পূৰাবৰ গুণে,
 ফুৰিলোঁ বসুধা ভ্রমি ।
 বিষয় চিন্তাত চিত্ত বিষময়,
 চাপিল ওচৰ অন্তিম সময়,
 দেখোঁ সমুখত অনন্ত নিবয়
 হলোঁ কিষে অধোগামী ।
 বাখা নিজগুণে প্রভু, কৰুণা বিতৰি
 অতি অকিঞ্চন আমি,
 হে মোৰ জীৱন-স্বামী ।

৪

আছা চন্দ্র-সূৰ্য্য-তৰা, গ্রহ-উপগ্রহ,
 ব্যাপি তৃণ-তক-ভূমি ।
 গায় প্রকৃতিয়ে তোমাৰে মহিমা,
 বিশ্ব-বিধাতা তুমি ।
 গৰ্জিছে আগত বাৰিধি অপাৰ
 কঁপিছে শৰীৰ দেখি দৃশ্য তাৰ,
 কৃপা কৰি আজি আহাঁ কৰ্ণধাৰ,
 আপুনি এবাৰ নামি ।
 নিয়া পাব কৰি অনন্ত সাগৰ,
 নিকিন যাতৰা আমি,
 হে মোৰ জীৱন-স্বামী ।

ধৰ্ম্ম সঙ্গীত ।

(১)

বিভাস—একতালা ।

তুমি পুণ্য জ্যোতিৰে ঢাকিছা বিশ্ব জীৱন-স্বামী ।
 হৃদয় আমাৰো কৰাঁহি পূৰ্ণ অন্তৰ্যামী ।
 বিশ্ব-বিস্তাৰি তোমাৰে মায়া,
 নিবৰ্খোঁ নিত্য তিমিৰ ছায়া,
 মোহ-আৱৰণ নিয়া আঁতৰাই অজ্ঞান জানি ।

ঢালা এটি ধাৰা অমৃত আলোৰ,
 সুমঙ্গল গীত শুনোৰাঁ মধুৰ,
 সুপ্ত শক্তি কৰাঁহে দীপ্ত নিদ্রিত আমি ।
 দীন হিয়াৰ ক্ষীণ শক্তি,
 যাচি সকাতে কৰিছোঁ প্ৰগতি,
 বিতৰাঁ তোমাৰ কৰুণা-বিন্দু মঙ্গলকামী ।
 তোমাৰ মধুৰ মন্ত্ৰ মোহন,
 শুনি কৰোঁ যেন কৰ্ত্তব্য সাধন,
 আশীষ-নিৰ্ম্মালি কৰা বৰিষণ নিঃকিন আমি ।

(২)

মোৰ হৃদয়-দুৱাৰ বাখিছোঁ মেলি
 জানোচা আহিবা বুলি ;
 অন্তৰ-আসন বাখিছোঁ পাতি
 পেলোৱাঁ চৰণ-ধূলি ।
 জলোক তোমাৰ আলোক-বাশি,
 পাপ-হৃদয়ৰ তিমিৰ নাশি,
 তোমাৰ প্ৰশান্ত কান্তি নিবখি
 যাওঁ আপোনাকে ভুলি ।
 কন্ধ কণ্ঠ কৰাঁহে মুক্ত,
 সঙ্গীত-সুধা ঢালি,
 মোহ-নিদ্রা ভাঙ্গি দিয়াঁ মোৰ
 জ্ঞান-আলোক জ্বলি ।

অন্ধ চকুত বিলোৰাঁ জ্যোতি,
 বিশ্ব সৌন্দৰ্য্য উঠোক ফুটি
 ধন্য জীৱন কৰোঁ তোমাৰ
 প্ৰেমৰ লহৰী তুলি ।

(৩)

কিয় দয়াময়, তোমাৰ ইমান ফাঁকি ?
 নিজৰ মায়াৰে বাখিছা নিজকে ঢাকি ।
 তুমি বিৰাজিছা হিয়াই হিয়াই,
 নাজানি বাজত ফুৰোঁ খেপিয়াই,
 দিয়াঁ দয়া কৰি বাট দেখুৱাই
 জ্বলাই জ্ঞানৰ ঢাকি ।

কপ-গুণ দুয়ো তোমাৰে স্ৰজন,
 কপ-গুণ-হীন তুমি নিৰঞ্জন,
 নোৱাৰোঁ সজাব মানস পটত
 তোমাৰ ছবিটি আঁকি ।

ভাঙ্গি দিয়াঁ দেৱ, মোহৰ সপোন,
 ধৰাঁ সমুখত জ্ঞানৰ দাপোন,
 দেখোঁ যেন জুৰি অণু-পৰমাণু
 সকলো তোমাৰে সাক্ষী ।

(৪)

ভৈৰবী—একতালা ।
 প্ৰভু, তোমাৰ নিত্য প্ৰেম-বসেৰে
 বুৰোঁ অন্তৰ বুৰোঁ ।

তোমাৰ স্নিগ্ধ মধুৰ অমৃত পৰশে
 গুচোৱাঁ জড়তা গুচোৱাঁ ।
 মোৰ মক হৃদয়ত ঢালাঁ প্ৰেম-বাৰি,
 মন্দাকিনীৰ ধাৰেৰে ;
 প্ৰভু, মেলাঁ দয়া কৰি অন্ধ নয়ন,
 দেখা দি মোহন সাজেৰে ।
 যেন আকাশে পাতালে-পৰনে,
 নিতে তোমাকে নিৰখে নয়নে,
 মোৰ মুগ্ধ বয় চিত তোমাৰ স্তুতিত
 সুৰত পাৰাণ পমোৱা ।
 সহি জীৱন-যুদ্ধৰ জয়-পৰাজয়
 নিতকে শত্ৰুৰ লাঞ্ছনা,
 চোৱাঁ ভগ্ন ই হৃদয় হাহাকাৰময়,
 নোৱাৰে সহিব যাতনা ।
 মোৰ দিয়া হৃদয়ত শক্তি,
 যেন ভাৰোঁ দুখ-সুখ একেটি,
 মোৰ মান-অপমান, গালি-শলাগনি
 ছয়োকে একত মিলোৱাঁ ।

আত্ম-প্ৰসাৰ ।

বজোৱাঁ বন্ধু, নীৰৱ বীণত
 মৃত সঞ্জীৱনী মূৰ্ছনা তান,
 সুপ্ত দেহৰ লুপ্ত শক্তি
 জগাই জাগক নিদ্রিত প্ৰাণ ।
 সোৱঁ বঁ। এবাৰ সেই মহাদিন,
 অনন্তৰ অন্ধকাৰত লীন ;
 নাছিল যিদিনা আকাশ-পৃথিবী,
 আলো-অন্ধকাৰ একোৰে চিন ।
 নাছিল যিদিনা প্ৰাণীৰ বিকাশ,
 জল-স্থল একো নাছিল ভিন ;
 আছিল মাথোন এক মহা প্ৰাণ,
 অখণ্ড অব্যক্ত উপাধিহীন ।
 ভাবিছা নে বাক সিদিনা তোমাৰ
 শৰীৰী অস্তিত্ব আছিল বুলি ?
 যাক পাই আজি অহঙ্কাৰৰ
 ধুমুহা তুলিছা সোহং ভুলি ।
 সৃষ্টি বহুশত সি মহা সিন্ধুৰ
 তুমি-আমি মাথো একোটি বিন্দু ;
 চৈতন্য 'একৰ' একেটি আলোক
 লভিছে ইছলাম, খৃষ্টান, হিন্দু ।

সেই সাগরবে বাষ্প-কণা উঠি

আকাশ বিবিধ মেঘেবে ভবে ;

তাকে লক্ষ্য কবি জন্ম-জন্মান্তর

প্রত্যেক কণাটি উভতি লবে ।

আদি সেই এক, অন্ত সেই এক,

একেই লক্ষ্য, একেই মূল ;

তেও কয় বাক ছয়োবে মাজত

দেখোঁ অনৈক্যব বিষম ভুল ?

একেই অনেক, বহু হৈও এক,

কোটি বিশ্ব জুবি একেই প্রাণ ;

একব উদ্দেশ্যে মন্দিরে বাহিবে

কবিছে কতনা সাধনা-ধ্যান ।

মিছা তেত্তে কয় হোরা উচ্চ-নীচ ?

বোলা কয় হীন, কয়বা মানী ?

কয় নদ-নদী, জান-জুবি-বিল,

লোরা নানা নাম ?—সকলো পানী ।

মহাবল বজা, হীনবল প্রজা,

উত্তম-অধম, পণ্ডিত-দীন ;

হোক নানা নাম, একেই আছিল,

হব'ই লাগিব একত্রে লীন ।

কয় তেনে হ'লে ঘিগোরা আনক ?

মিছা অহমিকা পাহরি যোরা ।

প্রচাৰি সাম্য, মৈত্রী, স্বাধীনতা,

একব ক্ষুব্ধ সবাতে চোরা ।

সঙ্কীর্ণ গণ্ডীর ভেঁটা ভাঙ্গি দিয়া,

দিয়া হৃদয়ৰ ছরাৰ খুলি ;

অসীমেবে স'তে অভিন ভাবত

যোরা সসীমৰ অস্তিত্ব ভুলি ।

বান্ধিবা তেতিয়া প্রেমৰ সূতাৰে,

বিশ্ব মানবক একেটি কবি ;

পৰ বুলি কেওঁ নব'ব সৃষ্টিত,

সকলো ঘূৰিব তোমাকে ধৰি ।

দেখিবা তেতিয়া তোমাৰে মাজত

আকাশ-পাতাল, নবক-স্বৰ্গ ;

তোমাৰ হৃদয় জুবি জিলিকিব,

চন্দ্র-সূর্য্য-নক্ষত্র-বর্গ ।

যাব দূৰ হৈ যত পাপ-তাপ,

অশান্তিৰ আক নবব লেশ ;

স্বচ্ছাচারিতাব সকলো কন্দল,

হ'ব সেই দিনা সমূলি শেষ ।

‘একব’ বাহিবে নাথাকিব ছই,

ববা ভুমিয়েই জগৎ জুবি,

লভিবা সিদ্ধি, মোক্ষ সিদিনা,

পৰমানন্দ সিদ্ধান্ত বুবি ;

নিত্য নৈমিত্তিক কৰ্ম ।

ঘোপমৰা অন্ধকাৰে আৱৰিলে বসুন্ধৰা,
এটি জোৰ পথিকৰ পথৰ সম্বল ;
নহলে হঠাৎ পৰি খালে-ডোঙে, হলে-জোঙে
হ'ব পাৰে লটিঘটি উদ্দেশ্য বিফল ।
কিন্তু যেতিয়াই দিয়ে পূবত অকণে দেখা,
বসুন্ধা-বুকুত জ্বলে উজ্জ্বল পোহৰ ;
তেতিয়া বাথিলে জোৰ দৃষ্টিত বিকাৰ ঘটে,
মিছা মাথোঁ বোজা এটি বাঢ়ে পথিকৰ ।
ভেনেকৈয়ে যতদিন, তোমাৰ চঞ্চল মন
ঢাকি থয় অবিচাৰ অন্ধ আৱৰণে ;
তত দিন কৰি জোৰ নিত্য নৈমিত্তিক কৰ্ম,
লবা বাট জ্ঞানালোক পাবৰ কাৰণে ।
কিন্তু যেতিয়াই দেখা বিনিকি জ্ঞানৰ বাজ্য,
নিত্য নৈমিত্তিক কৰ্ম থোৱা কৰি দূৰ ;
তেতিয়াহে পাবা তুমি প্রকৃত জ্ঞানৰ পুৰী,
মধ্যাহ্ন-জ্যোতিৰে হ'ব হিয়া ভৰপূৰ ।

সমাজৰ স্বার্থপৰতা ।

স্বার্থপৰ মানৱ সমাজ, ক'ত তোৰ
কৰ্তব্যৰ জ্ঞান ? ধৰ্মৰ ধৰণী ভাবি
মিছাকৈয়ে ওফন্দি ভেমত, ভাবিছ নে
মাত্ৰ তোৰ স্বার্থৰ কাৰণে বিধাতাৰ
বিতোপন জগৎ সৃজন ? দুৰ্বলক
পীড়ি নিজে বৰি মস্তকত, এই মহা
মন্ত্ৰ তোৰ বব নে সদায় ? অৱস্থাৰ
বৈষম্যত কত শত জনে অনাহাৰে
তুলিছে বিননি, দেখা নাই অন্ধাৰত
বাট, তাৰ প্ৰতি আছে নে আক্ৰেপ তোৰ ?
মন্ত্ৰ তোৰ—থাক পৰি,—নুছুবি নুছুবি,
ধৰম—নুধাবি কোনো, থাক আন্ধাৰত ।
কিষে হয় ! ঘৃণিত ব্যৱস্থা তোৰ ! তুচ্ছ
নাৰকীয় উদৰ-পূৰণ-হেতু ! এনে
বৰ্দ্ধৰ শাসন ল'ই সভ্যতাৰ কৰ
অভিমান ! কৰ বাঞ্ছা ন্যায়ৰ শাসন !
কত তোৰ কুমন্ত্ৰণা, ষড়যন্ত্ৰ হয় !
প্ৰকৃত মানৱে যেনে বিশ্বৰ কল্যাণ-
হেতু, নামানি শাসন তোৰ, যায় ছিঙ্গি

পশুত্বৰ বন্ধন শিকলী । বুৰঞ্জীত
আছে শত শত জ্বলন্ত দৃষ্টান্ত তাৰ ।—

জ্ঞানৰ প্ৰচাৰ কৰি আন্ধাৰ যুগত,
বিলালে যি মহাত্মাই সত্যৰ আলোক,
সেই মহাজন চক্ৰেটিচে পৰি তোৰ
কোপ-অনলত, কলঙ্কৰ বোজা লই
এবিলে জীৱন ।

সেই খৃষ্ট যাৰ নামে
বিতৰে মঙ্গল, সেই মহাত্মাৰো তোৰ
নিঃস্বার্থ পবিত্ৰ কাৰ্য্য নসহিল প্ৰাণে,
ভাবিলি ঘটিব তোৰ স্বার্থৰ বিকাৰ ।
কৰি ঘোৰ ষড়যন্ত্ৰ দিলি অপবাদ,
ফল তাৰ প্ৰাণদণ্ড ! কি বোমহৰ্ষণ !

বন্ধা যাৰ কৰুণাত অসমৰ ধৰ্ম্ম,
কৰ্ম্ম, জাতীয় জীৱন, বটিলি কলঙ্ক
সেই শঙ্কৰৰ নামে, ভুঞ্জালি লাঞ্ছনা
কত, দিয়া দেখি সাম্যবাদে ধৰ্ম্মৰ
স্বাধীনতা বৰ্ণ-নিৰ্ব্বিশেষে । কত মিছা
অপবাদ দিলি অকাৰণে, এতিয়াও
চিন তাৰ যোৱা নাই মাৰ । নীচ স্বার্থ,
অবিচাৰ, কত তোৰ কৰিম বৰ্ণন !
নবকতো নাই স্থান তোৰ !

হায় বে অবোধ নব, পৰপদানত,
এতিয়াও নহল চেতনা ! এনে ঘৃণ্য
সমাজৰ এতিয়াও মানিবি দাসত্ব !
মুগ্ধ কিয় বঞ্চকৰ চাটু বচনত ?
নহয় জানিবি তোৰ মঙ্গলৰ বাবে,
স্বার্থৰ কাৰণে মাত্ৰ নীচ উপদেশ,
শুনি তাকে ৰবি নে লাঞ্ছিত ?

শুনা হেৰা

সত্যবাণী লাঞ্ছিত মানৱ,—ভ্ৰাতৃগণ,
শুনা কাণ পাতি,—জন্মত নহয় কোনো
উত্তম অধম, সকলো সমান নব ;
লবলই উচ্চাসন আছে অধিকাৰ ।
নাযাবা পাহৰি—তুমি পুত্ৰ বিধাতাৰ,
নাযাবা পাহৰি—তুমি চৈতন্ত, স্বাধীন ।
তোমাৰ নিমিত্তে চোৱাঁ, চোৱাঁ চকু মেলি,
অনন্ত উন্নতি পথ আছে সুবিস্তৃত ।
নামানিবা প্ৰতিৰোধ ; স্বার্থপৰ সমাজৰ
ছিন্ন কৰি যুক্তিহীন আচাৰ বন্ধন,
হোৱাঁ অগ্ৰসৰ, ল'ব তুলি দয়াময়
পৰম পিতাই । ভণ্ডৰ বটনা শুনি,
ষড়যন্ত্ৰ দেখি, পাহৰা কৰ্ত্তব্য যদি
কাপুৰুষ তুমি, মানব নামৰ মাত্ৰ

কলঙ্ক নিশ্চয় ।

আক হে বমণীকুল,
বিশ্বব জননী, জড় হই ব'বা নে সদায় ?
বাখিবা মনত—পুরুষৰ অৰ্দ্ধাঙ্গিনী
তুমি, বিলাসৰ মাত্র নোহোৱা সামগ্ৰী ।
থাকা কিয় পৰি আন্ধাৰত ? প্রবাহিত
ঐশী শক্তি তোমাৰো শিৰত, আতমাৰ
স্বাধীনতা নাই নে তোমাৰ ? কিয় তেন্তে—
কিয় তাৰ কৰা অপমান, দাসী হই
অন্ধ আচাৰৰ ? যি সমাজে কদ্ধ কৰি
বাখিছে কপাট, নীচ ভাবে চিৰকাল
কৰিছে দলন, কঠোৰ শাসন কৰি
শত লাঞ্ছনাৰ, তেনে নীচ সমাজক
পদাঘাত কৰি লোৱা সত্যৰ আশ্ৰয় ;
মনুষ্যত্ব বিকাশৰ কৰা আয়োজন ।
বাখিবা মনত—বমণীৰ উন্নতিত
উন্নতি জাতিৰ ।

“স্বদেশ-হিতৈষী” হেৰা,
কৰোঁ নিবেদন, সঁচাই জাগিছে যদি
স্বদেশৰ প্ৰেম, স্বজাতিৰ ভালপোৱা,
হিয়াত তোমাৰ, দুৰ্বলক নকৰিবা
আক উৎপীড়ন । ধোবা, তেলী, চৰ্মকাৰ,

নহয় কি স্বজন তোমাৰ ? নহয় কি
সকলোটি ব্ৰহ্মৰ সন্তান ? লোৱাঁ তেন্তে
আকৌৱালি, লোৱাঁ ভাই বুলি, নিবিচাৰি
মিছা সক-বৰ । বিভূৰ মহিমা-স'তে
শুনোৱাঁ ই বাণী,—“উঠা সবে নব-নাৰী,
ব্ৰহ্মৰ সন্তান, কৰা সত্য আলোকত
মানৱৰ মহত্ব সাধন, আছে তাত
সকলোৰে পূৰ্ণ অধিকাৰ ।

স্বার্থ এৰি

বিলোৱাঁ মূৰ্খক জ্ঞান, অন্ন বস্ত্ৰ দান
দিয়াঁ নিঃকিনক ; কৰা বলী সকলোকে
নৈতিক বলেৰে । স্বজাতিৰ প্ৰতি তুমি
নকৰি বিচাৰ, কি লাজেৰে বিচাৰিবা
বিজাতিৰ ওচৰত নিজে সুবিচাৰ ?
প্ৰথমতে লোৱাঁ তুলি পতিত জাতিক
যোগ্য মান লভিবা আপুনি । স্বার্থ যদি
নোৱাৰা এৰিব, নবজাবা বৃথা আত্ম
গোৰৰৰ ঢোল ; হিতৈষীৰ মুখা পিদ্ধি
নিদিবাহি ভাও ; জাতীয় আকাশ ঢাকি,
ধূমকেতুৰূপে নকৰিবা অনর্থক
ভীতিৰ সঞ্চাৰ, বাক্য-আড়ম্বৰ-পুচ্ছ
কৰি প্ৰসাৰণ ।

উত্তীৰ্ণত, জাগ্ৰত সকলো ।

উত্তীৰ্ণত ভাতৃবৃন্দ বলী-প্রপীড়িত,
জাগ্ৰত ভগিনীগণ পুরুষ-লাঞ্ছিত,
উঠা উঠা তুচ্ছ কৰি স্তুতি-নিন্দা-বাদ
আছে যাৰ মনুষ্যত্ব ধৰ্ম্ম-নীতি-ভয় ।
শিবত বিভুক লই আগ বাঢ়া সবে,
কৰ্তব্য সাধন কৰি কৰ্ম্মৰ ক্ষেত্ৰত,
কৰা সুগঠিত—মনুষ্যত্ব-বিমণ্ডিত
মাৰন-সমাজ ; ধৰ্ম্ম-অৰ্থ-কাম-মোক্ষ
লভিবা সকলো ।

ঢাকা—আগষ্ট, ১৯২০ ।

ব্রাহ্মণ ।

আছিল ব্রাহ্মণ, তুমি দূৰ অতীতত,
জগতৰ শিক্ষাংক, নমস্ৰ লোকৰ ।
তুমিয়েই ঈশবলে হই বলীয়ান,
পাৰিছিল পশুবল কৰিব স্তুতিত ;
দেখিছিল জ্ঞানৰ চকুৰে সৃষ্টি, স্থিতি,
প্ৰলয়ৰ বহু মহান । বাখিছিল

নিলগাই ঐশ্বৰ্য্য বিভূতি ; পৰিহৰি
ভোগ-তৃষ্ণা, সংসাৰ-বন্ধন, কৰিছিল
বিশ্বৰ মঙ্গল-হেতু উৎসৰ্গ জীৱন ।
ভুঞ্জি ফল-মূল, কৰি পান নিজৰাৰ
জল, মৰতত অমৃতৰ দিছিল সন্ধান ।
তোমাৰেই অপকপ পূত আলোকত
পাইছিল জীৱাত্মাই বিশ্বাত্মা দৰ্শন ।
তাপসৰ কুঞ্জে কুঞ্জে চৰিছিল সিংহ,
বাঘ, হৰিণ, ভূজঙ্গ, শুনি সি তোমাৰ
“অহিংসা পৰমো ধৰ্ম্মঃ” মহামন্ত্ৰ-ধ্বনি ।
তুমিয়ে দিছিল শিক্ষা জীৱ ব্ৰহ্ম বুলি ;
“সৰ্বং ব্ৰহ্মময়ং জগৎ” তোমাৰে বচন ।
তেন্তে কিয় আজি তুমি হ'লা বিপুদাস ?
ধৰ্ম্ম-জ্ঞান, শাস্ত্ৰালাপ,—সকলো তোমাৰ
হ'ল আজি স্বার্থৰ নিমিত্তে, জীৱনৰ
লক্ষ্য মাথোঁ অৰ্থ-বিনিময় । হায় ! হায় !
আছিল এদিন তুমি ইন্দ্ৰিয়-নিগ্ৰহ,
শম, দম, ক্ষমা, শৌচ, দয়া, অহিংসাৰ,
ত্যাগৰ জীৱন্ত ছবি, মূৰ্ত অৱতাৰ ।
আজি কিয় এৰিলা সকলো ? কিয় এনে
অধঃ পতন ? চোৱা চোৱা চকুমেলা,
পাহৰি ক্ষন্তেক অনর্থ অৰ্থৰ গ্ৰীতি,

ভোগ-লিপ্সা-মাদকতা, ঘৃণিত আশ্বাদ
ক্ষমতাৰ । স্থিৰ নেত্ৰে চোৱাঁ এটিবাৰ,
কি দেখিছা, কি কৰিছা তুমি ? সম্মুখত
ভীষণ নৰককুণ্ড, প্ৰেতৰ তাণ্ডব
নৃত্য, ক্ষুদ্ৰ স্বার্থ সিদ্ধি-হেতু পুত্ৰ তাতে
কুকক্ষেত্ৰ বণ । তুমিও মজিছা তাতে
আপোন পাহৰি ; গোটেই জগত ল'ই
অন্ধৰ নিচিনা গ'ই আছা তললই
উভতি নাচাই ।

হে ব্ৰাহ্মণ, কব যুৰি
মাতিছোঁ তোমাক, ব'বা, ব'বা এখন্তুক,
নানামিবা নানামিবা আক তললই ।
আত্ম-বিস্মৃতিৰ এই গাঢ় কুহেলিকা
ছিন্ন কৰি উঠিব লাগিব । ইমানতে
সংজ্ঞা লভি নুঠা যদি তুমি, অতি ধ্ৰুৱ
নাথাকিব জগতত শান্তিৰ পোহৰ,
ঈশ্বৰৰ সিংহাসন পৰিব বাগৰি ।
বাখিবা মনত,—ক্ষুদ্ৰ স্বার্থ লই যদি
কৰ্তব্য পাহৰা, নোহোৱা ব্ৰাহ্মণ তুমি ।
ভোগ-তৃষ্ণা এবিধ লাগিব, এবিধ
লাগিব আক সঙ্কীৰ্ণতা সঙ্কীৰ্ণ মনৰ ।
উঠা তুমি, উঠা আক বাৰ, ঈশ-জ্যোতি

বিলোৰাঁ ধৰাত, সাম্য-মৈত্ৰী-ভাব পুত্ৰ
হিয়াই হিয়াই জগোৱাঁ,—জগোৱাঁ এবি
নীচ অহঙ্কাৰ । লভক দুৰ্ব্বলে বল ;
তোমাৰ জ্ঞানৰ জ্যোতি শতধা বোৱাই
কৰা উদ্ভাসিত অজ্ঞানৰ অন্ধকাৰ
হৃদয় গহ্বৰ, উঠক সকলো এবি
নৰকৰ দ্বাৰ । আকৌ এবাৰ তুমি
বজ্জনাদে শুনোৱাঁ বিশ্বক—অহিংসাৰ
পুণ্য কথা, ত্যাগৰ অপূৰ্ব গীত,
সেৱাৰ ধৰ্ম । বলি দিয়া নীচ ভাব,
স্বার্থৰ পশুত্ব, ঘৃণা, দ্বেষ, অহঙ্কাৰ
আত্ম-পৰ-ভাব, সজীৱ কামনাৰাশি
বিশ্বাত্মাৰ বিৰাট যজ্ঞত । তেতিয়াহে
বৈষম্যৰ ভাওনা ভাগিব, জগতত
শান্তি বিৰাজিব, সত্যযুগ আকৌ নামিব ।
তোমাৰ দৃষ্টান্ত দেখি আটায়ে বুজিব
আত্মৰংগ সৰ্বভূত বুলি, ধৰা হ'ব
নন্দন কানন । তেতিয়া বুজিম তুমি
প্ৰকৃত ব্ৰাহ্মণ ।

গুরু ।

“অথ গু-মণ্ডলাকাং ব্যাপ্তং যেন চবাচবম্ ।
 তৎপদং দর্শিতং যেন তস্মৈ ত্রীণ্ডববে নমঃ ॥”
 গুরু নামে তুমি শবণ লগাই
 কৰিছা নিতকে নতুত শিষ্য ;
 দেখিছা নে তুমি চবাচব-ব্যাপী
 প্রভুব কপৰ মোহন দৃশ্য ?
 দেখিছা নে তুমি সেই বিশ্বকপ,
 অৰ্জুনে এদিন দেখিলে যাক ?
 পাবা নে শিষ্যব সন্দেহ গুচাব ?
 পাবা নে ছিদ্ৰিব মোহৰ পাক ?
 দেখিছা নে তুমি সকলো ভূততে
 পৰম ব্রহ্ম বিৰাজমান ?
 পাৰিছা নে হ'ব সবাবে সেরক ?
 গৈছা নে ভুলি মানাপমান ?
 ভোগৰ বাসনা ; ধনৰ কামনা,
 পাৰিছা নে বাক কৰিব লয় ?
 পাৰিছা নে ল'ব পতিতক তুলি ?
 কৰিছা নে তুমি ইন্দ্ৰিয় জয় ?
 পঞ্চ জনকৰ এজন স্বৰূপে
 ভাবা নে শিষ্যক তনয় বুলি ?

এৰি ভেদ-ভাব কৰা নে প্রার্থনা
 শিষ্যৰ কাৰণে অন্তৰ খুলি ?
 যদি সেয়ে হয়, তোমাৰ পাৱত
 কৰেঁ। নমস্কাৰ সহস্রাব ?
 তোমাৰ দীক্ষাৰ দীপ্ত আলোকে
 দিব দেখুৱাই মুক্তিৰ দ্বাৰ ।
 যদি হে মিছাই গুরু-আসনত
 বহিছা স্বার্থৰ দোকান পাতি,
 কৰ-বৰদ্বনি কৰিছা আদায়
 অন্ধ বিশ্বাসী মানুহ মাতি ?
 নিজেই নুবুজি ব্রহ্মৰ স্বৰূপ
 অলিয়া-বলিয়া যি পোৱা গাই,
 কাঁকি দি লোকক ধন ঘটি লৈ,
 আছা মাথোঁ। নিজে সুখেৰে খাই ।
 যদিহে নিজক ভগবান পাতি
 আন সকলোকে কৰিছা ঘিণ,
 তেনে হলে তুমি নোহোৱা তো গুরু,
 ভণ্ড, শঠ, তুমি পাতকী হীন ।
 সত্য সনাতন ব্রহ্মৰ জেউতি
 যদিহে নেদেখা সবাবে গাত ;
 তেন্তে নিজে থাকি অন্ধকাৰত
 কিদৰে অন্ধক দেখাবা বাট !

ভাবা যদি তুমি সকলো অশুচি
 তুমিয়ে মাথোন শুদ্ধ, বুদ্ধ,
 হ'ব তেনেহলে তোমাব শিক্ষাত
 নিশ্চয় শিষ্যব উন্নতি বৃদ্ধ ।
 এতেকতে তুমি অজ্ঞান-আন্ধাৰ
 গুচাই জ্ঞানৰ আলোক লোৱাঁ ;
 তাৰ পোহৰত অন্ধক চলাই
 প্রকৃত পথৰ সমুদ্ৰ কোৱাঁ ।
 হিংসা-মোহ-দেব সকলো পাহৰি
 ভোগৰ বাসনা দূৰত থৈ,
 ত্যাগৰ জলন্ত আদৰ্শ বিলাই
 যোৱাঁ সকলোকে লগত লৈ ।
 এৰি দিয়াঁ মিছা পদ-গোবৰব,
 লাহ-বিলাহৰ বিষম ভ্ৰান্তি ;
 তেতিয়া হে তুমি গুৰু-আসনৰ
 হ'বা উপযুক্ত, লভিবা শান্তি ।
 যদি হে নোৱাৰা দূৰ হোৱাঁ তুমি
 আনৰ দৃষ্টিকো নকৰা ক্ষীণ,
 অন্ধ-আচাৰব বন্ধনত বাধি,
 নকৰিবা কাকো বিচাৰ-হীন ।
 তেতিয়া হলেও বিবেকৰ গতি
 নোৱাৰে একোৱে কবিব বোধ ;

কেনোবা এদিন জ্ঞানৰ আলোকে
 জগাবও পাৰে আতমা-বোধ ।

ভকত ।

বাহিৰত তুমি নিকা হ'বলই
 কৰা দহ বাৰ দিনো স্নান ।
 বঙা চুৰিয়াৰে ফোঁট-লগুণেৰে
 বুজোৱাঁ নিজক ধৰ্ম প্রাণ ।
 আনৰ স্পৰ্শত অশুচি হোৱাব
 ভয়ত ডেও দি আঁতৰি যোৱা,
 লৰা-তৰুতাৰো হাতেৰে নাখাই
 নিজেই পৰম পবিত্র হোৱা ।
 কোনোবা আহিলে চোতালত বহে
 গলেই তিওৱা পানীৰে ঠাই ;
 বুজোৱা লোকক সকলো অশুচি,
 তোমাব নিচিনা পবিত্র নাই ।
 ইফালে তোমাব মনত সদাই
 স্বার্থ চিন্তাৰ জাবৰ ভৰা ;
 পাটী এৰি লোৱা মিছাৰে আশ্রয়
 মিছাকে সাবটি পাটীত পৰা ।

গুচোৰঁ নীচতা-চেকা সমাজৰ গাৰ ।
 সমাজ বুৰাই ঢালা সাম্যৰ পোহৰ ;
 সকলোকে দিয়া ভাগ ভাতৃ চেনেহৰ ।
 হীনক উন্নত কৰি তোমাৰ সমান,
 বুকত সাবটি লোৱঁ এৰি অভিমান ।
 তোমাৰ সমাজ হ'ব তেতিয়া প্রধান ;
 বিশ্ব-সমাজত পাব সন্মানৰ স্থান ।
 তেতিয়াহে হ'বা তুমি সঁচাকৈয়ে বৰ ;
 অবাচিত শ্ৰদ্ধা ভক্তি লভিবা আনৰ ।

অনুন্নত জাতিসকললৈ ।

শুনা মোৰ নিবেদন প্ৰিয় ভাতৃগণ,
 জানিবা নহয় লাভ কৰিলে ক্ৰন্দন ।
 তেজৰ সোৱাদ পোৱা বাঘৰ কাষত,
 নোপোৱা সুফল গাই শাস্ত্ৰ-ভাগৱত ।
 কৰিছে যি দৈত্যৰূপ ধৰি অত্যাচাৰ,
 সিসবৰ পৰা জানো পাবা সুবিচাৰ ?
 ধন ভৰি কৰি নিজ হীনতা-স্বীকাৰ,
 নোৱাৰা মানুহ হ'ব জানা তত্ত্ব সাৰ ।

তেনেহলে অনুন্নয়-বিনয় কিহৰ ?
 কি বাবত হেৰুওৱঁ সন্মান নিজৰ ?
 উচ্চ হোক, নীচ হোক, লৌকিক ভাগত,
 আদি অন্ত সকলোৰে এক জগতত ।
 তেনেহলে উঠাঁ আজি সম্ভবন্ধ হৈ,
 প্ৰকৃত মানুহ হোৱঁ শিক্ষা-দীক্ষা লৈ ।
 লোৱঁ এই মহাসত্য এৰি হিংসা-ঘিণ,
 সকলো মানুহ, হোক গুণ-কৰ্ম ভিন ।
 কোনোবা মানুহ গুচি যদি দৈত্য হয়,
 বলেৰে তোমাৰ পৰা স্বত্ব কাঢ়ি লয়,
 তথাপি—মানুহ তুমি,—নকৰিবা ভয়,
 এদিন সি পশুৰূপ হব পৰাজয় ।
 কৰক যি পাৰে তুমি থাকা নিলগত,
 নহবা সহায় তাৰ নীচ পীড়নত ।
 অশ্রায় শাসন তাৰ কৰা পদাঘাত,
 দৈত্যৰ দৈত্যত্ব হ'ব সমূহি নিপাত ।
 নিজৰ ভৰিত যদি নিজে থিয় হোৱা,
 শ্রায়ৰ বৰ্ম্মেৰে যদি হৃদয় বন্ধোৱা,
 বোভৱা প্ৰেমৰ জুৰি কৰি অভগন,
 সত্যক আশ্রয় কৰা কৰি প্ৰাণপণ,
 দৈত্যৰ শক্তি নাই কৰে অত্যাচাৰ,
 নিদিয়ৈ তোমাক শ্রায় প্ৰাপ্য অধিকাৰ ।

সিদিনা নালাগে কোনো ব'ব কাৰো ছাঁত,
বিশ্ব জুৰি হ'ব এটি মানুহৰ জাত ।
এতেকতে ভাই, সুপ্ত শক্তি জগোৱাঁ,
দৈত্যক মানুহ কৰি মানুহ বোলোৱাঁ ।
নাথাকে তেতিয়া আৰু বিলাপৰ ঠাই,
সকলো মানুহ হ'বা সমানৰ ভাই ।

সেৱা-ধৰ্ম্ম ।

যত দিন পৰাধীন সেৱা-বৃত্তি লই,
বলীৰ শাসন মানি, হৃষ্টচিত্তে কৰা
তাৰ চৰণ লেহন ; স্বার্থৰ কাৰণে
আৰু তোমাৰ স্বাধীন চিন্তা, বিবেকক
কৰা নিৰ্বাসন ; ধনীৰ দ্বাৰত পৰি
কৰা তাৰ উচ্ছিষ্ট গ্ৰহণ ; তত দিন
শূদ্ৰ তুমি, সকলোৰে ঘৃণিত লাঞ্চিত ।
যত দিন অন্তৰেৰে কৰিবা বিশ্বাস
নিজক অধম বুলি, বলীক আগত
দেখি হ'বা নত শিৰ, নোৱাৰিবা
তত দিন শূদ্ৰত্বৰ শৃঙ্খল ছিদ্ৰিব ।
মিছা যুক্তি, মিছা তৰ্ক, বাক্য-আড়ম্বৰে,

কিংবা আবেদন নিবেদনে উচ্চাসন
নিদিয়া তোমাক । কিন্তু যদি পোৱা এই
সত্যৰ আলোক,—ঈশ-জ্যোতি-কণা তুমি,—
অনন্তৰ এটি বৃদ্ধ বৃদ্ধ ; যি মহাভূতেৰে
স'তে ধনী, মানী, বলীৰ গঠন, সেই
মহাভূতে গঢ়া তোমাৰো শৰীৰ ;—
এক মহাপ্ৰাণে প্ৰাণ সমস্ত বিশ্বৰ ;
অছেতু সম্বন্ধ আছে প্ৰত্যেক জীৱৰে ;
আছে এটি আকৰ্ষণ জুৰি প্ৰতি অণু
পৰমাণু ; সেয়েই বান্ধিছে বিশ্ব প্ৰেম
নামে এডালি সূতাৰে ; তেতিয়া উঠিব
জাগি প্ৰাণৰ মাজত, বিশ্ব-জোৰা
প্ৰেম-অনুভূতি, স্বেচ্ছা-প্ৰণোদিত হই
লাগিবা সেৱাত । সুষুপ্ত প্ৰাণৰ প্ৰীতি
জাগিব তেতিয়া, বুজিবা তেতিয়া তুমি
উন্মুক্ত স্বাধীন, বুজিবা তেতিয়া তুমি
শিষ্য বিবেকৰ, অমৃতৰ পুত্ৰ তুমি,
মৃত্যু ভয়ে নোৱাৰে কঁপাব, পাবা শান্তি
স্বাধীন ইচ্ছাৰে সেবি নব-নাৰায়ণ ।
এই সেৱা ধৰ্ম্ম-চূড়ামণি । নাই তাত,
প্ৰভু-ভৃত্য, নাই তাত ভীতি-প্ৰদৰ্শন ।
নাই তাত পুৰস্কাৰ-দণ্ড-বিভীষিকা ।

ঘৃণিত দাসত্ব এৰি, স্বাধীন ভাবত
যিদিনা সাবটি ল'বা ধৰ্ম্ম জীৱ সেৱা,
বুৰাবা বশুধা বুকু শতধা বোৱাই,
অযাচিত প্ৰেমৰ প্ৰবাহ, সেইদিনা
নাথাকিব শূদ্ৰত্ব সেৱাৰ ; হ'বা তুমি
প্ৰকৃত ব্ৰাহ্মণ ।

উদ্বোধন ।

উঠা উঠা ভাই, পিন্ধি বগ-সাজ,
যুদ্ধৰ কাৰণে হোৱাঁ আজি বাজ ।
ভক্তি ভাবে সেবি জননী-চৰণ
জাতীয় যুদ্ধত সঁপাঁহি জীৱন ।
গোৱাঁ উচ্চৰে বিভূৰ মহিমা,
লোৱাঁ অস্ত্ৰ তুলি প্ৰেম-ভক্তি-ক্ষমা ।
হিংসাৰ সলনি যাচিবা মৰম,
পাপীক দেখিলে বিলাবা ধৰম ।
পতিতক ল'বা কোলালই তুলি,
দুখিতক দেখি ধৰিবা আকৌলি ।
অত্যাৰ দেখিলে ত্ৰায় আচৰিবা,
পৰক দেখিলে আপোন কৰিবা ।

নিজৰ ভৰিত নিজে থিয় দিবা,
এবা পাতলৈ হাত নেমেলিবা ।
আত্ম সম্মানৰ উজ্জল ভূষণ,
নকৰিবা স্নান গলেও জীৱন ।
অন্তৰত আছে ভগবান জানি,
শুনিবা সদায় বিবেকৰ বাণী ।
ৰাখিবা মনত সকলো অভিন,
নোহে কোনো বৰ, নোহে কোনো হীন ।
ইদৰে যুদ্ধত হোৱাঁ আগুৱান,
উৰিব নিশ্চয় বিজয়-নিচান ।

মিলন-সঙ্গীত ।

জীৱন্ত উলাহে অঞ্জলি ভৰাই মিলন-মাধুৰী কৰাঁহে পান ।
দ্রুত কামনা, স্বার্থ-ভাবনা, পাহৰাঁ অলীক মানাপমান ।
একে জননীৰ সকলো তনয়,
কিয় উচ্চ-নীচ স্বার্থ-অভিনয় ?
এবঁ। ভেদাভেদ, ক্ষুদ্ৰ মানৱতা, শুনা পাতি কাণ মাতৃ-আহ্বান ।
ঘোষা ।—জীমূত মন্ত্ৰে, গভীৰ ছন্দে, মিলিত কণ্ঠে গোৱাঁহে গান ।
শূন্য বিদাৰি সঞ্জীৱনী বীণে তোলক বাক্যৰ নচাওক প্ৰাণ ।
যদিও আমাৰ ক্ষুদ্ৰ শক্তি, বিষাদ-দৈন্ত-পীড়িত প্ৰাণ ।

যদিও লুপ্ত অতীত কীর্তি, গুপ্ত অতীত গোবর গান ।

তথাপি এবার জগোঁৱঁ হৃদয়,

মিলে প্রাণে প্রাণে নাথাকিব ভয়,

নর জাগরণে দিব নর প্রাণ, নবীন শক্তি কবিব দান ।

ঘোষা ।—জীমূত মন্ড্রে ইত্যাদি ।

তুমি তো চৈতন্য ব্রহ্মময় জীর, নোহোঁৱা তো জড় শর সমান ।

কিয় পাহৰিবা জনম-স্বত্ব, নহবা মানব কিয় মহান ?

জাতীয় যুদ্ধত তুমি মহাবীর,

মচিব লাগিব অশ্রু জননীৰ

সিংহনাদেবে হোঁৱঁ আশুৱান, বিভূব ককণা লভিবা দান ।

ঘোষা ।—জীমূত মন্ড্রে ইত্যাদি ।

জাতীয়-সঙ্গীত ।

যদি হে মিলিছা মাতৃ-আহ্বানত,

দিছা বলি প্রাণ জাতীয় যজ্ঞত,

যদি হে স্বার্থত নোহোঁৱা বিতত,

লোৱঁ শুভক্ষণ সাদৰি ।

একে জননীক যদি বোলা আই,

লোৱঁ আকোঁৱালি কাকো নিঘিণাই,

আত্ম-পৰ ভাব পেলোৱঁ গুচাই,

লোৱঁ সকলোকে আদৰি ।

পাতত বহিও জাতব বতৰা,

সক-বৰ বাছি কিয়বা আঁতৰা ?

মাতৃব যজ্ঞত আপোন পাহৰাঁ,

যাব সঙ্কীৰ্ত্তা আঁতৰি ।

মাতৃ-মন্দিৰত সকলোৱে মিলি,

ভাই-ভনী বুলি কৰাঁ কোলাকুলি,

গুচোৱাঁ মনৰ কপটতা-মলি,

যোৱাঁ অহমিকা পাহৰি ।

তেতিয়া হে আয়ে লব অৰ্ঘ্য তুলি,

দিব আশীৰ্বাদ সুসন্তান বুলি,

তেতিয়া তুলিবা প্রাণ-মন খুলি

জাতীয় প্রীতিৰ লহৰী ।

তেতিয়া গীতত পানী হ'ব শিল,

ঢোৱে ঢোৱে তাৰ কঁপিব নিখিল,

স্বৰগ-মৰত হ'ব ছয়ো মিল,

হাঁহিব জননী সাদৰী ।

যুত্ৰ সমীৰণে শুভ সমাচাৰ

দিগ্দিগন্তত কবিব প্রচাৰ,

নতুন প্রভাত উদিব আমাৰ,

পুণ্য কিৰণ বিতৰি ।

উলাহ সঙ্গীত ।

অমৃত-ধাৰ কোন স্বৰগৰ ঢালে প্ৰাণে প্ৰাণে ।
পুলকে পূৰ বাজিছে সুৰ, মিলন মধুৰ তানে ।
কৰ্মক্ষেত্ৰৰ বিশাল ছবি,
জ্ঞানালোকৰ উজ্জল ৰবি ;
হাঁহি হাঁহি হৃদয় জুৰি নতুন জীৱন আনে ।
আগ বাঢ়িছে নানান জাতি,
এলাহ ভাগৰ কৰি কাতি,
তুমি কিয় আগ নহ'বা জীৱন থাকে মানে ?
জগৎ-জোৰা কামৰ মেলা,
ভাগ লোৱাঁহি যাব যে বেলা,
চোঁ তুলি দিওক নতুন প্ৰাণত মহানন্দৰ তানে ।

অন্ত